

Dr Mirella Korzeniewska-Wiszniewska
Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

**Autoreferat
przedstawiający dorobek i osiągnięcia naukowe**

1. Imię i nazwisko:

Mirella Korzeniewska-Wiszniewska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

Posiadam dyplom (2002) wyższych studiów magisterskich na kierunku politologia - specjalność ustrojowa Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W 2006 r. uzyskałam stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, nadanego uchwałą Rady Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, na podstawie przedstawione rozprawy doktorskiej pt.: *Serbska idea narodowa w polityce wewnętrznej Jugosławii w latach 1992-2000.*

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- 2006-2009 – asystent – Katedra Historii Współczesnej, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie;
- od 2009 – adiunkt - 2006-2009 Katedra Historii Współczesnej, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie jest moim jedynym miejscem zatrudnienia.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.)

a. Tytuł osiągnięcia naukowego:

Serbowie jako mniejszość w warunkach transformacji polityczno-ustrojowych w państwach byłej Jugosławii 1995-2016

b. Autorka: Mirella Korzeniewska-Wiszniewska, rok wydania: 2017, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, recenzent wydawniczy: prof. dr hab. Radosław Zenderowski

c. Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Analizowany w książce, która jest głównym osiągnięciem naukowym, przypadek Serbów jako mniejszości w przestrzeni pojugosłowiańskiej ma na celu kompleksowe przedstawienie sytuacji prawnej, politycznej i społecznej na tym obszarze. Jest to, zdaniem autorki, przypadek niezwykle ciekawy w skali Bałkanów i inspirujący do szerokich badań. Serbowie, jako naród, po raz pierwszy w historii stali się mniejszością narodową w takiej liczbie i w tak wielu krajach. Od 1918 r., czyli od momentu powstania Królestwa Serbów Chorwatów i Słoweńców, byli narodem wiodącym, zarówno pod względem liczebnym, jak i zaawansowania w organizacji państwowotwórczej z racji posiadania swego niepodległego państwa - Królestwa Serbii - od 1882 r., którego kształt chcieli z kolei przełożyć na organizację państwa jugosłowiańskiego, którą to zainicjowali głównie z Chorwatami i Słoweńcami po zakończeniu I wojny światowej. Po zakończeniu II wojny światowej, mimo całkowitej zmiany charakteru ustrojowego i organizacyjnego państwa – z rojalistycznego na komunistyczny, czynnie brali udział w budowie nowej, wieloetnicznej Jugosławii, w której pozostali najlichnieszym narodem. Niezależnie od oceny położenia Serbów w Socjalistycznej Federacyjnej Republice Jugosławii (SFRJ) titowska Jugosławia pozwoliła zjednoczyć wszystkich przedstawicieli tego narodu, zamieszkujących Bałkany, w jednym państwie, w którym posiadali oni status narodu konstytucyjnego (obok Słoweńców, Chorwatów, Czarnogórców, Macedończyków, Muzułmanów – późniejszych Boszniaków), a z racji choćby swej największej liczebności pełnili oni istotną rolę w polityce wewnętrznej. W momencie rozpadu państwa jugosłowiańskiego na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. miała zostać równocześnie rozbita wspólnota państwowa, co rozdzieliło przedstawicieli tego narodu ponownie pomiędzy inne kraje, oraz odbierało im status narodu tytularnego. Różnice między poszczególnymi republikami, związane z historią obszarów, odmiennym przebiegiem wydarzeń politycznych po 1991 oraz wysokością odsetka ludności serbskiej były elementami, które zasadniczo wpłynęły na zróżnicowane położenie społeczności serbskiej w poszczególnych państwach pojugosłowiańskich. Istotny jest również fakt, że

spośród sześciu republik byłej Jugosławii¹, które w wyniku rozpadu tego państwa tworzą dzisiaj niezależne kraje, na obszarze pięciu z nich miały miejsce konflikty zbrojne. Do tej grupy, jako siódmy element, należy zaliczyć również obszar Kosowa, który wprawdzie nie był republiką w ramach SFRJ, jednak przed 1989 r. funkcjonował jako terytorium autonomiczne², wchodzące w skład Republiki Serbii, zaś po zniesieniu autonomii, zarządzane bezpośrednio przez władze centralne tejże republiki. Analizowane w książce obszary zamieszkałe przed ludność serbską można podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich obejmuje kraje, gdzie obecnie żyje ludność serbska, zaś w momencie ogłoszenia przez nie niepodległości nie doszło tam do konfliktu zbrojnego, w którym stroną byłiby Serbowie (Słowenia, Macedonia, Czarnogóra). Druga z nich obejmuje obszary, których ogłoszenie niepodległości okupione było krwawym konfliktem (Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Kosowo), w którym stroną lub jedną ze stron walczących byli właśnie Serbowie. Należy podkreślić, że każdy z pojedynczo rozpatrywanych w książce przypadków stanowi osobny rys, w którym charakterystyczne jest odmienne położenie ludności serbskiej w każdej z nich, jednak celem jest przedstawienie kompleksowego obrazu miejsca przedstawicieli tego narodu na mapie Bałkanów Zachodnich.

W Słowenii miała miejsce najkrótsza, bo tzw. 10 dniowa wojna, która nie była wojną na tle etnicznym a Serbowie nie byli stroną konfliktu. Jej jednostronne odłączenie się od państwa jugosłowiańskiego w czerwcu 1991 r. wywołało konstytucyjną reakcję Jugosłowiańskiej Armii Narodowej (JNA), która nie chciała dopuścić do zmiany granic ówczesnej Jugosławii. Działania armii jugosłowiańskiej były zgodne i uzgodnione z ówczesnymi założeniami polityki władz serbskich (Slobodana Miloševicia), które nie chciały dopuścić do odłączenia się (przynajmniej jednostronnego, niekonstytucyjnego) poszczególnych republik i rozpadu państwa. Jednak wielu Serbów ze Słowenii w referendum niepodległościowym głosowało również za odłączeniem się republiki słoweńskiej. Taka postawa spowodowała, że po ogłoszeniu przez Słowenię niepodległości Serbowie (stanowiący ok. 2% populacji słoweńskiej) nie otrzymali nawet statusu mniejszości narodowej (jak w innych republikach pojugosłowiańskich),

¹ W skład Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii wchodziły: Republika Słowenii, Republika Chorwacji, Republika Bośni i Hercegowiny, Republika Czarnogóry, Republika Macedonii oraz Republika Serbii.

² Drugim obszarem autonomicznym w ramach Republiki Serbii była Wojwodina.

jednakże nie spotykali się z dyskryminacją na tle etnicznym i byli zadowoleni z poziomu życia w znaczeniu materialnym.

Republiką, która również ogłosiła niezależność od państwa jugosłowiańskiego w 1991 r., jest Republika Macedonii³, posiadająca – podobnie jak Słowenia - również nieco ponad 2 miliony mieszkańców, spośród których Serbowie stanowią również ok. 2% ludności. Jeszcze jednym podobieństwem między obiema byłymi republikami SFRJ był fakt, że obie w państwie jugosłowiańskim posiadały swój odrębny, nie serbsko-chorwacki, język. Na tym jednak podobieństwa się kończą. Macedonia nie należała do grupy najbogatszych republik jugosłowiańskich, zaś najpoważniejszy konflikt zbrojny, jaki miał miejsce na jej obszarze po 1991 r. był efektem etnicznego konfliktu macedońsko-albańskiego w 2001 r., który zakończył się podpisaniem tzw. porozumienia ochrydzkiego, regulującego położenie albańskiej mniejszości narodowej w tym kraju. Ta sytuacja znacząco wpłynęła na położenie pozostałych mniejszości narodowych, w tym Serbów.

Czarnogóra była ostatnią z republik byłej Jugosławii, która ogłosiła niepodległość bez następstw w postaci konfliktu zbrojnego i uczyniła to w 2006 r., rozłączając swój wspólny byt państwowy z Republiką Serbii. Ta relatywnie świeża niepodległość wpływa również na fakt, że regulacja położenia mniejszości serbskiej Czarnogórze jest kwestią niezakończoną i pełną kontrowersji. W tym najmniejszym pod względem ludności kraju (nieco ponad 620 tys. mieszkańców) Serbowie są najliczniejszą mniejszością, stanowiąc prawie 30% mieszkańców (ok. 200 tys.). Specyfiką ich położenia są bardzo bliskie związki historyczne, kulturowe i religijne, co paradoksalnie stanowi równocześnie dużą przeszkodę w jednoznacznym określeniu odrębnego statusu mniejszościowej ludności serbskiej w tym kraju.

Jeśli chodzi o drugą grupę byłych republik jugosłowiańskich, gdzie po rozpadzie Jugosławii doszło do konfliktów zbrojnych, w których stroną byli Serbowie, to należy zauważyć, że w położeniu najtrudniejszym i najbardziej niepożądanym, z powojennego punktu widzenia, znaleźli się Serbowie w Chorwacji. Na tym obszarze stanowili 12 - 14,5% mieszkańców, zamieszkiwali obszar blisko 1/3 terytorium republiki chorwackiej,

³ Na arenie międzynarodowej państwo macedońskie funkcjonuje pod nazwą Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii (Former Yugoslav Republic of Macedonia) ze względu na twarde stanowisko Grecji niedopuszczającej do przyjęcia przez Macedonię pożądanej nazwy. Można jednak spotkać się z powszechnym użyciem sformułowania Republika Macedonii w literaturze, mediach czy nawet wypowiedziach polityków. Autorka zdecydowała się stosować nazwę Republika Macedonii lub po prostu Macedonia.

tworząc w przeważającej mierze zwarte enklawy, na obszarze których stanowili większość mieszkańców. Gdy Chorwacja jeszcze jako część składowa zaczęła podejmować kroki w celu odłączenia się (podobnie jak Słowenia) od państwa jugosłowiańskiego, Serbowie sprzeciwili się takiemu stanowi rzeczy. Ogłosili autonomię (w 1990 r.), a następnie niepodległość (w 1991 r.) zamieszkałych przez siebie obszarów, co w perspektywie miało im pozwolić utworzyć wspólne państwo z Serbami z Republiki Serbii w ramach kolejnej Jugosławii. Na tych obszarach doszło do konfliktu zbrojnego z siłami władz chorwackich, przy zaangażowaniu wojsk i dyplomacji międzynarodowej, co zakończyło się pozostawieniem zamieszkałych przez Serbów terytoriów w ramach Chorwacji, zaś Serbowie (w znacznie okrojonej niż przed wojną liczbie) stali się mniejszością narodową. Konflikt ten znacząco wpłynął na relacje między przedstawicielami obu narodów, czego konsekwencje odczuwane są przez Serbów do dzisiaj. Chorwacja z dniem 1 lipca 2013 r. stała się członkiem Unii Europejskiej (jest to po Słowenii drugie państwo byłej Jugosławii, przyjęte do UE), co mogłoby sugerować pomyślnie rozwiązanie kluczowych sporów, które miały miejsce w latach dziewięćdziesiątych XX w., a jedną z nich z całą pewnością była kwestia praw człowieka i mniejszości.

Na tle powyższych, dość spójnych charakterystyk, odrębnymi przypadkami są Bośnia i Hercegowina oraz Kosowo. Przypadek Bośni i Hercegowiny jest o tyle odrębny, że w tym państwie Serbowie nie stanowią mniejszości narodowej, a jeden z trzech – obok Chorwatów i Boszniaków - narodów konstytucyjnych. Niemniej, Serbowie w Bośni i Hercegowinie byli jedną z trzech stron walczących o zakres terytorialny, jaki miał obejmować utworzone przez nich przyszłe potencjalne państwo serbskie, które tak jak w przypadku chorwackim, miało na celu połączenie się z Serbami i pozostanie w państwie jugosłowiańskim (od kwietnia 1992 r. istniała Federacyjna Republika Jugosławii utworzona z Serbii i Czarnogóry). Po zakończeniu działań zbrojnych, przy walnym udziale międzynarodowej dyplomacji i szczególnej roli Amerykanów, zostało utworzone państwo Bośnia i Hercegowina, składające się na szczeblu centralnym z dwóch części, zwanych entitetami: Republiki Serbskiej oraz Federacji Bośni i Hercegowiny (części chorwacko-boszniackiej). Serbowie posiadali konstytucyjnie zapewnioną 1/3 parytetową część udziału w centralnych władzach państwowych. Republika Serbska posiada własne władze i administrację oraz duży stopień samodzielności, co od początku istnienia państwa bośniackiego dawało Serbom coś na

kształt własnego państwa w państwie, co potwierdzali po 1995 r. swoją postawą, zmierzającą ku marginalizowaniu w swoim życiu społeczno politycznym zarówno władz centralnych (na ile było to możliwe), jak i w świadomości społecznej, odcinając się niejako od części chorwacko-boszniackiej. Ta pozycja mogła sugerować, że Serbowie powinni czuć się względnie zadowoleni z sytuacji, jednak dwadzieścia lat istnienia państwa bośniackiego pokazało, że Serbowie nie zarzucili myśli o uniezależnieniu się, na co ogromny wpływ miała zarówno sytuacja etniczna – nigdy tak naprawdę nie doszło do pojednania i wybaczenia sobie win, przez co w kraju wciąż istotne są kwestie narodowe, jak i sytuacja ekonomiczna, powiązana ściśle z tą pierwszą. W książce, analiza położenie ludności serbskiej na obszarze Bośni i Hercegowiny, została przede wszystkim skoncentrowana na Federacji Bośni i Hercegowiny. Głównym powodem, dla którego odrębność obu entitetów została uwypuklona jest fakt, że właśnie na obszarze Federacji Serbowie postrzegają siebie nie jako naród konstytucyjny, a właśnie jako mniejszość, zwłaszcza jeśli chodzi o ich sytuację w znaczeniu formalno-prawnym na poziomie lokalnym (kantonów).

Ostatnim przypadkiem analizy położenia ludności serbskiej na obszarze byłej Jugosławii jest Kosowo. Autorka zdecydowała się włączyć kosowski przypadek ze względu na stan faktyczny związany z funkcjonowaniem Kosowa. Wprawdzie Republika Serbii nie uznaje niepodległości tego terytorium, traktując go jako integralną część Serbii, to jednak Belgrad nie ma władzy i kontroli nad kosowskim obszarem, które zostało na arenie międzynarodowej uznane jako niepodległy byt państwowy przez większość krajów na świecie. Nie uznawanie jego niepodległości przez takie państwa jak Rosja czy Chiny blokuje dostęp do kluczowych organizacji międzynarodowych, takich jak ONZ, to jednak rozwijana jest współpraca międzynarodowa zarówno na płaszczyźnie międzypaństwowej, jak i organizacyjnej. Położenie Serbów na obszarze Kosowa jest przypadkiem najtrudniejszym i najbardziej złożonym ze wszystkich analizowanych ze względu zarówno na brak stabilności państwa kosowskiego oraz długotrwały bojkot społeczny organów władzy Kosowa przez Serbów, co *de facto* uniemożliwia serbską egzystencję na tamtym obszarze na poziomie demokratycznego społeczeństwa. Podobnie jak w przypadku Słowenii, Czarnogóry czy Bośni i Hercegowiny kwestia serbska pozostaje tu nierozwiązana i jest zagadnieniem wciąż ewoluującym.

Taka analiza poszczególnych krajów byłej Jugosławii składa się na zróżnicowany pejzaż polityki etnicznej poszczególnych krajów, na obszarze, który przez cały niemal XX

w. stanowił państwo jugosłowiańskie. Zróżnicowanie to warunkuje zarówno odmienna polityka wewnętrzna byłych republik jugosłowiańskich, jak i szereg socjopolitycznych uwarunkowań, determinujących polityki państw wobec własnych mniejszości narodowych i etnicznych. Tytuł mówiący o ludności serbskiej na obszarze byłej Jugosławii może sugerować, że dokonana zostanie również charakterystyka Serbów z Republiki Serbii i autorka zdecydowała się również podjąć analizę położenia części społeczności serbskiej na obszarze o największym napięciu etnicznym w tym państwie – czyli w Dolinie Preszewa, położonej na południu państwa serbskiego, graniczącej z Kosowem oraz Macedonią. Dla dopełnienia tematu autorka zdecydowała się również na przedstawienie polityki samej Republiki Serbii wobec Serbów zamieszkujących obszar państw byłej Jugosławii oraz budowania więzów ze społecznościami serbskimi, które dwie dekady wcześniej w większości walczyły o pozostanie we wspólnym państwie. Tym bardziej, że obecna polityka budowania relacji jest koncepcją relatywnie nową i dopiero budowaną przez władze w Belgradzie.

Temat, analizujący miejsce Serbów w przestrzeni państw pojugosłowiańskich, został oparty na dwóch sprzężonych z sobą hipotezach. Pierwsza z nich zakłada, że prawodawstwo mniejszościowe, w którym funkcjonują m. in. Serbowie, jest przestrzenią skonstruowaną raczej na potrzeby państwa niż narodów niekonstytucyjnych (nie tytularnych). Co więcej, potrzeby te w dużej mierze odzwierciedlają obawy państwa przed narodami niekonstytucyjnymi (w dużej mierze lub w pewnych przypadkach przede wszystkim przed Serbami), które determinowały proces legislacyjny związany z regulacją praw mniejszościowych w omawianych krajach. Tak zaś przedstawiony proces konstruowania prawa mniejszościowego, przy jednoczesnej deklaracji standaryzacji wobec międzynarodowego i unijnego prawa mniejszościowego był w istocie nie do końca zgodnym z zasadami demokracji systemem konstruowania realiów społecznych, ujętym w antropologicznej koncepcji prawa mniejszościowego przedstawianej przez Cliforda Geertza. Autorka wychodzi z założenia, że kraje byłej Jugosławii obawiają się zbyt dużego wpływu mniejszości (w tym szczególnie mniejszości serbskiej) na politykę wewnętrzną państwa. Zbyt duży wpływ mniejszości mógłby bowiem naruszyć narodowy charakter państwa, którą to cechę usiłowano nadać nowo powstającym podmiotom państwowym na początku lat 90. XX w. bez względu na fakt tradycyjnej wieloetniczności (a co za tym idzie wielokulturowości i wielo religijności) obszaru bałkańskiego. Eksponowanie wieloetniczności mogłoby z kolei doprowadzić do

podważenia odrębności, tożsamości i historii państwowości (nawet jeśli w przeszłości nie posiadała ona ciągłości) oraz odebrania narodowi konstytucyjnemu rolę narodu wiodącego. Uwzględniając pozycję Serbów na analizowanym obszarze należy założyć – zgodnie z tą hipotezą – że w większości państw byłej Jugosławii, gdzie stanowią oni najliczniejszą mniejszość, władze nie są zainteresowane eksponowaniem ich roli czy to w ujęciu historycznym, czy w sytuacji obecnej ze względu na ich potencjalny, a niepożądany wpływ na sytuację wewnętrzną danej kraju. Co więcej, w Bośni i Hercegowinie, gdzie Serbowie nie są mniejszością a narodem konstytucyjnym, ich polityka prowadzona wobec tego państwa potwierdza tylko te potencjalne obawy. Wobec powyższego wyżej wymienionej roli mniejszości (Serbów czy mniejszości w ogóle) narody konstytucyjne wyeksponować nie chcą, strzegąc zazdrośnie założonego na początku lat 90. XX w. charakteru swojego państwa w obawie przed zakwestionowaniem jego bytu w dotychczasowym kształcie i charakterze. Niechęć ta przejawia się w zastosowaniu różnorodnych narzędzi polityki etnicznej. Pierwszym z nich jest prawodawstwo mniejszościowe. Kraje byłej Jugosławii, postrzegane, słusznie zresztą, przez Europę Zachodnią jako obszary wielokulturowe, prędzej czy później zobowiązane są do wprowadzenia regulacji (lub poszerzenia) praw mniejszościowych (co możemy zaobserwować aktualnie w Słowenii oraz Bośni i Hercegowinie, która modyfikuje przepisy ze względu na sytuację etniczną już od 2000 r.; Macedonia zmuszona była do zmiany swojej polityki etnicznej po 2001 r.). W rzeczywistości im mniej liczebna mniejszość tym większa szansa na przychyłność władz na realizację jej praw głównie w postaci autonomii kulturalnej (folklor), ponieważ mała liczebność gwarantuje nikłą reprezentację polityczną (1-2 posłów), pozostającą bez realnego wpływu na politykę państwową. Bardziej liczebna większość powinna mieć prawo do partycypowania we władzach, więc stanowi zagrożenie dla monopolu suwerenności, którego zazdrośnie strzeże naród konstytucyjny (większościowy). Rozwiązaniem może być nie przyznawanie statusu mniejszościowego (jak w przypadku Słowenii) lub manipulacje (zazwyczaj zaniżanie) liczbami członków mniejszości. Tym bardziej, że ogólnoeuropejskie (ogólno unijne) przepisy również stwarzają możliwości na tym obszarze w oparciu o obecny trend wycofywania z formularzy spisów powszechnych deklaracji związanych z przynależnością narodową oraz wyznaniem. Tendencja ta polega na traktowaniu powyższych danych jako kwestii prywatnej, kwalifikowanej jako dane wrażliwe, co powoduje bardzo wyraźną niechęć do deklarowania swojej

tożsamości etnicznej lub narodowej, a to przyczynia się z kolei do sytuacji, w której wyniki spisów powszechnych są mało przekonujące, co już jest wykorzystywane w państwach bałkańskich jako pretekst do nie przeprowadzania takich spisów lub traktowania ich jako niepełne i odwoływanie się, w razie potrzeby, do tych spisów z lat wcześniejszych, które są przez państwo uznawane przez wiarygodne. Na przykład, w przypadku władz serbskich korzystają one arbitralnie ze spisu powszechnego z 2002 r., jako źródła wiarygodnych statystyk, ponieważ ten z 2011 r. jest niepełny w odniesieniu do pewnych obszarów (chodzi tu o Preszewo i Bujanovac). Podczas gdy np. dla ludności boszniackiej spis z roku 2011 jest korzystny, wskazując na wzrost liczby przedstawicieli tej mniejszości na obszarze Sandzaka. Z punktu widzenia praw człowieka pozwala to wprowadzić na zachowanie większej prywatności, jednak z punktu widzenia choćby praw kolektywnych mniejszości może przynieść – w opinii autorki - bardzo dużą szkodę, zwłaszcza jeśli chodzi o multietniczny region Bałkanów. Polityka *anonimowości etnicznej* w ramach iluzorycznie chronionych praw człowieka może przynieść fałszywe kreowanie pejzażu etnicznego, wykorzystywane instrumentalnie na linii państwo-mniejszość, w której prawdopodobnie wygranym będzie państwo, jako podmiot dysponujący faktyczną władzą oraz większą ilością narzędzi do kreowania obrazu społeczno-politycznego. Odnoszenie się do dokumentacji sprzed kilkunastu lat może być o tyle ryzykowne, że mamy do czynienia bardzo często z obszarami biednymi, z których duża liczba osób emigruje, zmieniając pejzaż etniczny. Tak więc uwzględniając demografię danego obszaru, czy nawet gminy możemy brać pod uwagę duże zmiany w liczbie ludności, które nie będą uwzględniane siłą rzeczy, dzięki arbitralnej polityce etnicznej państwa wobec spisów ludnościowych. Dokonanie niepełnego spisu (jak np. ten w Republice Serbii w 2011 r.) nie pozwala przykładowo na uzyskanie informacji, jaki odsetek przedstawicieli mniejszości powinien być zatrudniony w sektorze publicznym, o czym mówią przepisy mniejszościowe, ale i może dać pretekst władzom do wykorzystania braku danych, na co mniejszości nie mają wpływu. Oczywiście, zarówno władze, jak i sama mniejszość mogą wskazać arbitralnie inne przyczyny, które są prawdopodobne (z jednej strony brak kwalifikacji ze strony kandydatów, z drugiej zaś polityka dyskryminacyjna lub zwykła niechęć do współpracy między etnicznej), jednak zgoda na luki w kwestii danych demograficznych, zwłaszcza powiązanych ze strukturą narodowościową (mniejszościową) państwa może z czasem doprowadzić do wykluczenia pewnych elementów (np. danych liczbowych), a nawet braku podstaw do

ubiegania się mniejszości o swoje prawa. Analiza zarówno przeważającego ujęcia wertykalnego, jak i horyzontalnego relacji etnicznych w przypadku analizowanego obszaru krajów byłej Jugosławii ostatnich 20 lat pokazuje nam obraz relacji, który Egbert Jahn zdefiniował jako *ukryty etnonacjonalizm, który wykorzystując demokratyczne instytucje i procedury, w rzeczywistości ustawia dyktaturę większości etnicznej – etnokrację*.

Kolejnym elementem stosowanym jako narzędzie polityki etnicznej jest brak rzeczywistej realizacji praw – to przypadek, gdy prawa są uchwalone, ale nie są realizowane, zarówno jeśli chodzi o prawodawstwo unijne, jak i krajowe (w przypadku państw nienależących do UE); przyczyny mogą być dwie: *odcięcie* polityków (przedstawicieli mniejszości) od społeczeństwa, również przez ich brak możliwości wpływu na politykę państwową wobec mniejszości – w tym przypadku mniejszość nie postrzega swojego przedstawiciela we władzach jako rzeczywistego reprezentanta. Inną formą jest istnienie odpowiednich przepisów oraz deklaracja ich realizacji, a w istocie brak tej realizacji (pod pretekstem braku środków finansowych lub po prostu przemilczenie tematu). Ten element polityki etnicznej jest narzędziem bardzo trudnym do jednoznacznej identyfikacji oraz bardzo często formalnej weryfikacji, dającej podstawy o ubieganie się o przestrzeganie praw mniejszościowych. Często dużą rolę odgrywa tutaj indywidualny czynnik ludzki, polegający na arbitralnej ocenie okoliczności. Największym problemem wobec wskazanych powyżej nieprawidłowości jest brak instytucji monitorujących rzeczywistą sytuację mniejszościową, brak instytucji kontrolujących realizację praw oraz brak instytucji, które uwzględniłyby interesy wszystkich mniejszości, nie zaś tylko wybranych, które znalazły sposób, aby zwrócić uwagę międzynarodowej opinii publicznej na swój problem. Inną kwestią były przyczyny braku realizacji przyjętych standardów prawnych, które przyjęły wszystkie kraje z obszaru byłej Jugosławii, u podstaw czego leżały aspiracje do integracji euroatlantyckich. Przyjęcie tych standardów prawnych, a czasami ich absorpcja w krajowy system prawny, nie oznaczała równocześnie ich realizacji, mimo (pozornej?) implementacji.

Druga hipoteza oparta jest na stwierdzeniu, że stopień realizacji tych praw w przypadku ludności serbskiej sprzężony jest z pamięcią historyczną powiązaną bezpośrednio z polityką historyczną państw (opartą w dużej mierze na pamięci

zbiorowej wydarzeń z okresu lat 90. XX w.), na obszarze których mieszkają Serbowie, co ma wpływ na brak realizacji niektórych praw.

Tak przedstawione hipotezy korespondują z dwoma paradygmatami o polityce etnicznej, przedstawionymi przez Radosława Zenderowskiego, które wprawdzie stoją wobec siebie w opozycji, jednak również są z sobą sprzężone. Pierwszy z nich przedstawia politykę etniczną jako konflikt etniczny związany z napięciami wokół redystrybucji ograniczonych zasobów materialnych i niematerialnych między poszczególne grupy etniczne (który może zostać ujęty również jako Hobbesowski paradygmat walki wszystkich ze wszystkimi o ograniczone zasoby). Drugi paradygmat ujmuje politykę etniczną jako współpracę między etniczną, której celem jest wzajemne uzgadnianie interesów poszczególnych grup etnicznych lub narodowych i dążenie do zachowania pokojowych stosunków między tymi grupami w ramach jednego państwa (Kantowski paradygmat racjonalnej współpracy na bazie przekonania, że stosunki społeczne nie są grą o sumie zero i że konflikt generuje straty po obydwu stronach, podczas gdy kooperacja zwiększa zyski wszystkich uczestników), przy czym polityka etniczna jest najczęściej przedstawiana właśnie jako pierwszy paradygmat, który wskazuje na pewne postawy w relacjach etnicznych takie jak:

- a. *Zachowanie lub umocnienie uprzywilejowanej pozycji narodu tytularnego kosztem innych grup etnicznych i narodów;*
- b. *Postępującej, planowej i zorganizowanej marginalizacji społecznej, kulturowej, politycznej i ekonomicznej grup mniejszościowych lub świadomego ignorowania potrzeb i interesów mniejszości;*
- c. *Ewentualna eliminacja mniejszości (...) poprzez asymilację, wysiedlenia, wypędzenia, a nawet zorganizowane ludobójstwo⁴.*

Oba paradygmaty są ze sobą sprzężone w swoisty sposób, ponieważ gdy pierwszy z nich oddaje najczęściej stan faktyczny, to drugi jest stanem pożądanym, do którego wieloetniczne społeczeństwo powinno, zgodnie z wyznaczanymi standardami mniejszościowymi, dążyć.

W analizie podjętego przez autorkę tematu zostało całościowo zastosowane podejście komparatystyczne, przyjęte za Adamem Przeworskim, Jamesem Mahoney' em i Celso Villegasem jako politologia porównawcza (*comparative politics*).

⁴ R. Zenderowski, *Polityka etniczna – próba (re)konceptualizacji*, [w:] *Polityka etniczna. Teorie, koncepcje, wyzwania*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, E. Pogorzała, T. Browarek, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2015, s. 32.

Interdyscyplinarność podjętego zagadnienia wymusiła triangulację metod badawczych, która z kolei pozwoliła na stworzenie złożonej i wielopłaszczyznowej perspektywy, przedstawiającej w komplementarny sposób zagadnienie położenia mniejszości serbskiej na obszarze aktualnie istniejących sześciu państw Republiki Słowenii, Republiki Chorwacji, Bośni i Hercegowiny, Republiki Macedonii, Republiki Kosowa oraz Czarnogóry. Wspólnym mianownikiem dla wyboru tych właśnie podmiotów politycznych jest miniona przynależność do nieistniejącej już Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, zaś samo podejście porównawcze ma na celu kompleksowe ukazanie zarówno podobieństw, jak i różnic przyjętych w rozwiązaniach polityki etnicznej wybranych krajów wobec mniejszości (w tym przypadku serbskiej - w rozumieniu narodu niekonstytucyjnego) oraz wskazanie przyczyn występowania tych różnic. Do wybranych i uzupełniających się metod badawczych należą: prawno-porównawcza, analiza dyskursu oraz wywiady. Systematyzacja metod, przy uwzględnieniu podejścia komparatystycznego, została zastosowana zgodnie propozycją Donatelli della Porta, nawiązując do tradycji rozwoju metody badań komparatystycznych m. in. Arendta Lijpharta czy Harolda Lasswella. Dodatkowo, autorka sięgnęła do metody historycznej w rozumieniu Andrzeja Chodubskiego, co było niezbędne dla uzupełnienia badań, pogłębienia tematyki oraz wyjaśnienia genezy pewnych zjawisk politycznych, a następnie procesów przyczynowo-skutkowych, determinujących sytuację interesującego autorkę podmiotu badań (serbskiej mniejszości) w przestrzeni politycznej, prawnej i społecznej na określonym obszarze.

Pierwsza z zastosowanych metod - prawno-porównawcza (według typologii Andrzeja Chodubskiego nazwanej analizą instytucjonalno-prawną) - odnosi się do przeprowadzanej przez autorkę analizy dokumentów prawnych: konstytucji państw, ustaw regulujących prawa mniejszościowe bezpośrednio i pośrednio, a także statutów i programów partii, statutów gmin zamieszkałych przez mniejszość serbską oraz założeń programowych organizacji kulturalno-oświatowych. Zgodnie z definicją ma ona na celu analizę norm prawnych na podstawie tekstów aktów normatywnych.

Kolejna z zastosowanych metod: analizy dyskursu uwzględnia analizę artykułów medialnych, wypowiedzi, przemówień czy manifestów prominentnych osób świata polityki, nauki oraz czołowych aktywistów omawianych organizacji, a także ich działań. Te osoby lub grupa, do której dana osoba przynależy (narodowa, polityczna itp.) tworzą zazwyczaj przeciwstawne grupy (wspólnoty) dyskursywne, przyjmujące te same kody

dyskursu (pojęcia grup dyskursywnych oraz kodów dyskursu za Ewą Bobrowską). Przy czym jako dyskurs autorka rozumie *historycznie uwarunkowany system znaczeń kształtujący tożsamość podmiotów i przedmiotów oraz jako proces analizowania praktyk znaczeniowótórczych*. Jako zjawisko społeczne dyskurs *jest tworzony przez jednostki, instytucje i grupy społeczne, które nadają określone znaczenia obiektom i wyrażają je w języku*, przy podzielanym przez autorkę założeniu w tej interpretacji pojęcia analizy dyskursu, że *rzeczywistość, w tym również świat społeczny, jest światem polisemicznym, płynnym, konstruowanym w procesie negocjowania znaczeń w interakcjach społecznych*.

Z kolei metoda wywiadu pogłębionego (nieustrukturyzowanego) została zastosowana dla przedstawienia stanowiska samych Serbów wobec ich bieżącej sytuacji w wybranych państwach byłej Jugosławii.

Metoda historyczna, wskazana jako ostatnia, była konieczna do ukazania konsekwencji niektórych wydarzeń z okresu (około) wojennego w postaci wpływu na sytuację obecną serbskiej mniejszości, zwłaszcza w kontekście relacji przedstawicieli tego narodu z narodem większościowym (konstytucyjnym) w omawianym państwie. Metoda ta posłużyła analizie konkretnych wydarzeń lub przypadków z przeszłości, które w jakiś sposób były obecne w ostatnich 20 latach społeczności serbskiej na danym obszarze i w konkretny sposób oddziaływały na pewne aspekty jej życia. Metoda ta ma również zastosowanie w odwrotnych przypadkach: gdy obecnie mamy do czynienia z problemem, którego charakter możemy tłumaczyć wpływem innych wydarzeń, które miały miejsce w przeszłości. Metoda ta, zgodnie z definicją, pozwala na prowadzenie badań nad genezą zjawisk politycznych, potraktowanych wieloaspektowo jako całościowy proces przyczynowo – skutkowy, determinujący sytuację bieżącą w zakresie interesującego badacza tematu. Istotna jest tym samym również przy stawianiu prognoz, które z racji podejmowanej tematyki pojawiają się w tej książce przy omawianiu większości zagadnień.

Wieloletnie wyniki badań autorki doprowadziły do zgromadzenia wielu informacji i materiałów, mogących być przedmiotem badań naukowych nie tylko w takim aspekcie, jaki został zaprezentowany w książce, będącej przedstawianym osiągnięciem naukowym. Temat rozwiązań mniejszościowych, przyjętych na wieloetnicznym obszarze Bałkanów wymagał również analizy systemów politycznych i przyjętych rozwiązań ustrojowych; dotknął również kwestii koegzystencji społeczności w tak aktualnych w tym momencie w Europie warunkach wielokulturowości oraz wielo

religijności. Z kolei specyfika regionu bałkańskiego i polityki ostatniego ćwierćwiecza otwiera również przed badaczem tematy związane z pamięcią zbiorową. Te obszary tematyczne z pewnością znajdują się w obszarze zainteresowań badawczych autorki w najbliższej przyszłości.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Zaprezentowana monografia, jako główne osiągnięcie naukowo-badawcze, jest zwieńczeniem wieloletnich badań nad obszarem byłej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. W ciągu ostatniej dekady badania prowadzone przez mnie obejmowały jednak kilka obszarów badawczych: 1. mniejszości narodowe i inne grupy etniczne w rejonie Bałkanów Zachodnich – ich położenie w aspekcie prawnym oraz proces budowania relacji po rozpadzie wspólnego państwa i konfliktach zbrojnych; 2. położenie, pozycja oraz instytucje Serbskiej Cerkwi Prawosławnej w XX i XXI w. z uwzględnieniem jej wcześniejszej historii; 3. budowa relacji politycznych między krajami byłej Jugosławii po konfliktach zbrojnych w latach 90. XX w.; 4. relacje polityczne Republiki Serbii z Federacją Rosyjską oraz Unią Europejską; 5. ewolucja sceny politycznej poszczególnych państw byłej Jugosławii w warunkach transformacji politycznej. Wyniki tych badań prezentowane były w publikacjach w formie monografii i artykułów, których szczegółowy spis został przedstawiony w *Wykazie publikacji* (załącznik 4).

Pierwszy obszar wskazanych badań dotyczy mniejszości narodowych i innych grup etnicznych w rejonie Bałkanów Zachodnich, w szczególności ich położenia w aspekcie prawnym oraz procesu budowania relacji po rozpadzie wspólnego państwa i konfliktach zbrojnych. Ten szeroki temat był przedmiotem zainteresowania autorki w odniesieniu do różnych ujęć kwestii mniejszości w kontekście rozpadu państwa wielonarodowego, który miejscami przybrał formę konfliktu zbrojnego, wpływając na charakter relacji pomiędzy narodami w kolejnych latach. Wyniki prowadzonych w tym zakresie tematycznym badań były prezentowane na następujących krajowych i międzynarodowych konferencjach i kongresach:

- Konferencja pt.: *Obraz konfliktów między Słowianami w ich historiografii*, 19 i 20 października 2006 r., Kraków

- II ogólnopolski Kongres Politologii, 19-21 września 2012 r., Poznań

- Konferencja pt.: *Bałkany Zachodnie w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, 7- 8 maja 2013 r., Łódź
- Konferencja pt.: *V Interdyscyplinarna Konferencja Bałkanistyczna „Poznać Bałkany”. Historia - Polityka - Kultura – Języki*, 14-15 maja 2015 r., Toruń
- III ogólnopolski kongres politologii: *Odsłony polityki*, 22-24 września 2015 r., Kraków
- Konferencja pt.: *Konflikty etniczne i wyznaniowe a bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym, państwowym i międzynarodowym*, 19 kwietnia 2016 r., Wrocław
- Konferencja pt.: *Serbia – od rozpadu Jugosławii do Unii Europejskiej?*, 19-20 maja 2016 r., Łódź
- Konferencja pt.: *Tożsamość i samoidentyfikacja bałkańskich narodów, mniejszości etnicznych i religijnych po rozpadzie Jugosławii. Historia – polityka – kultura – język – media*, 12-13 października 2016 r., Kraków
- Konferencja pt.: *Zmiany demograficzne i problemy mniejszości narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej i na Bałkanach*, tytuł referatu: *Mniejszość serbska w Kosowie i jej rola w polityce Republiki Serbii po roku 2011*, 4 listopada 2016 r., Żytomierz
- Konferencja pt.: *The Balkan Jews&the Minority Issue in South-Eastern Europe*, 7-9 listopada 2016 r., Warszawa

Wyniki badań związane z powyższym obszarem badawczym zostały opublikowane w postaci artykułów naukowych w następujących opracowaniach pokonferencyjnych oraz czasopismach naukowych, w wersji tradycyjnej oraz elektronicznej:

- *Obraz Serbów i Chorwatów w ich współczesnej wybranej literaturze*, [w:] *Obraz konfliktów między narodami słowiańskimi w XIX i XX wieku w historiografii*, red. I. Stawowy-Kawka, Kraków 2007, ss. 197-210
- *Geneza konfliktu serbsko-albańskiego w Kosowie w latach 1968-1998 na tle wewnętrznej polityki jugosłowiańskiej- próba analizy*, [w:] *Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, t. XLIII, red. P. Łossowski, Warszawa 2008, ss. 195-211
- *Serbian press coverage of Albanian-Macedonian relations at the turn of the 20th and 21st centuries*, [w:] *Makedonija-Polska: Istorija, jazik i kultura*, red. V. Stojčevska, Skopje 2009, ss. 35-58
- *Serbska diaspora w XX wieku. Rzeczywistość a schematy i uogólnienia*, [w:] *Stereotypy bałkańskie*, red. J. Paszkiewicz, Z. Pentek, Poznań 2011, ss. 240-253

- *Położenie mniejszości muzułmańskiej w Republice Serbii po 2008 r. w kontekście serbskich aspiracji przystąpienia do UE*, [w:] *Problemy aksjologiczne w relacjach Unii Europejskiej z Bałkanami*, red. M. Babić, F. Gołembski, Warszawa 2012, ss. 251-282
- *Serbskie aspiracje do struktur europejskich. Sytuacja mniejszości narodowych i etnicznych w Autonomicznej Prowincji Wojwodiny ze szczególnym uwzględnieniem systemu kształcenia*, [w:] *Slavia Meridionalis*, t. XII, red. Lilla Moroz-Grzelak, Warszawa 2012 r., ss. 187-201
- *Образ сербов и хорватов в их избранной литературе в 1980-1990-е годы*, [w:] *Историки-слависты, В. А. Тесемников. Исследования и материалы посвященные 75-летию со дня рождения В. А. Тесемникова*, МГУ Книга 9, red. Г. Ф. Матвеев, В. С. Путятин, Москва 2013, ss. 349-370
- *Divide et impera Principle. Minority Oriented State Policy In The Balkans*, *New Balkan Politics*, Nr 13/2013,
<http://www.newbalkanpolitics.org.mk/item.php?id=130&issue=136#.UcnYi9huRNF>
- *Mniejszości narodowe i etniczne w polityce chorwackiej po roku 1995*, [w:] „Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU”, t. XXI, red. J. Machnik, I. Stawowy-Kawka, Kraków 2013, ss. 75-99
- *Образ relacji serbsko-boszniackich na przykładzie Sandżaku w pierwszej dekadzie XXI w.*, [w:] *Bałkany Zachodnie Między przeszłością a przyszłością*, red. P. Chmielewski, S. L. Szczesio, Łódź 2013, ss. 493-515
- *Sytuacja formalno-prawna mniejszości oraz innych grup narodowych i etnicznych w Republice Słowenii*, [w:] *Mniejszości narodowe i prawodawstwo mniejszościowe w Europie Środkowo-Wschodniej. Historia i współczesność*, red. K. Nowak, J. Szymeczek, Czeski Cieszyn (Český Těšín) 2015, ss. 169-190
- *Serbian minority in the Republic of Macedonia after 2001 – main issues*, “Гласник” год. 60, бр. 2, Скопје 2016, ss. 31-46
- *Polityka etniczna Republiki Serbii wobec wybranych mniejszości po 2009 r.*, [w:] *Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne*, t. XXIV, Kraków 2016, ss. 162-186.

Drugi z wymienionych obszarów badawczych, na którym w swoich badaniach w ubiegłych latach skoncentrowała się autorka dotyczył położenia, pozycji oraz instytucji

Serbskiej Cerkwi Prawosławnej w XX i XXI w. z uwzględnieniem jej wcześniejszej historii. Zgłębienie badań na ten temat było możliwe dzięki uczestnictwu w grantie NCN pt. *Wpływ prawosławia na przemiany kultury politycznej na Białorusi, Ukrainie oraz na obszarze jurysdykcji Patriarchatu Serbskiego* pod kierownictwem dr hab. Michała Wawrzonka (nr 2011/03/B/HS5/00926), w którym byłam – obok dr Nelly Bekus - wykonawcą. Dofinansowanie grantu pozwoliło na kilkuletnie badania, prowadzone na obszarze byłej Jugosławii, którymi autorka zajmowała się już wcześniej, a które zostały zaprezentowane na następujących konferencjach międzynarodowych oraz kongresie politologicznym.

- Konferencja pt.: *Religia a polityka w Europie Południowo-Wschodniej*, 27-29 września 2009 r., Poznań

- Konferencja pt.: *The Image of Russia in the Balkans*, 7-9 listopada 2011 r., Warszawa

- II ogólnopolski Kongres Politologii, 19-21 września 2012 r., Poznań

Wyniki prowadzonych badań zaowocowały współautorstwem monografii pt.: *Orthodoxy versus post-Communism? Belarus, Serbia, Ukraine and the Russkiy Mir* (M. Wawrzonek, N. Bekus, M. Korzeniewska-Wiszniowska, Cambridge Scholars Publishing 2016, ss. 332), w której jestem autorką obszernego rozdziału. Ponadto, już wcześniej prowadzone na ten temat badania, a także zgromadzony dzięki grantowi materiał pozwolił na publikację następujących artykułów, związanych z tematem Serbskiej Cerkwi Prawosławnej:

- *Stanowisko Serbskiej Cerkwi Prawosławnej wobec zmian w polityce serbskiej po 2000 roku*, [w:] *Religia a polityka w Europie Południowo-Wschodniej*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” t. XVII, Poznań 2010, ss. 119-134
- *Polityka władz komunistycznych wobec Serbskiej Cerkwi Prawosławnej w Jugosławii w latach 1945-1980 – zarys problematyki*, [w:] *Studia politologia Ucraino-Polona*, red. W. Horbatenko, I. Stawowy-Kawka, Żytomierz-Kijów-Kraków 2014, ss. 234-248
- *The Relations Between the Serbian Orthodox Church and the Russian Orthodox Church at the Beginning of the 21st Century*, [w:] *The Image of Russia in the Balkans*, “Colloquia Balkanica” vol. 4, (eds.) J. Sujecka, K. Usakiewicz, Warsaw-Bellerive-sur-Allier 2016, ss. 113-128.

Trzeci z omawianych obszarów badań, prowadzonych w ostatniej dekadzie przez autorkę dotyczył budowy relacji politycznych między krajami byłej Jugosławii po

konfliktach zbrojnych w latach 90. XX w. Jest to temat, który dostarcza nieustannie materiałów i inspiracji ze względu na swoją specyfikę: narody, które przez okres niemalże jednego – XX w. współtworzyły jedno państwo, pod koniec tego wieku zdecydowały się na utworzenie lub podjęcie takiej próby, państw narodowych, czego skutkiem były konflikty zbrojne, których skala zaszokowała Europę i świat. Po zakończonych konfliktach państwa te, jako sąsiadujące w regionie, i posiadające bogatą historię powiązań (np. gospodarczych), musiały podjąć współpracę, na co nacisk kładła również Unia Europejska i Stany Zjednoczone – aktorzy zaangażowani w wydarzenia związane z rozpadem Jugosławii i wojnami. Aspekty tego zagadnienia poruszane były na następujących konferencjach krajowych i międzynarodowych:

- Konferencja pt.: *Macedonia – Polska. Historia, język, kultura*, Instytut Historii Narodowej Uniwersytetu Świętych Cyryla i Metodego, 14-15 października 2008 r., Skopje
- Konferencja pt.: *Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton – przeszłość, teraźniejszość i przyszłość*, 9-10 grudnia 2010 r., Łódź.

Temat rozpadu Jugosławii oraz konsekwencji z tym związanych był poruszany również podczas Tygodnia Bałkańskiego, mającego miejsce na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie w 2011 r., podczas którego odbyła się m. in. dyskusja panelowa, w której autorka była jednym z uczestników) pt.: *Bałkany 15 lat po wojnie*. Jej zapis został później opublikowany (*Bałkany 15 lat po wojnie*, red. M. Skóra, Z. Skupień, wyd. PIS Agencja Poligraficzno-Wydawnicza, Kraków 2011).

Tematyce budowy relacji u schyłku XX i na początku XXI w. autorka poświęciła prawie sześćdziesięciostronicowy skrypt, stanowiący ogólny zarys relacji między państwami byłej Jugosławii (*Kształtowanie relacji między państwami byłej Jugosławii w ostatnim dziesięcioleciu – zarys problemu*, wyd. Prace Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, t. 18, Lublin 2010 r., ss. 57) oraz kilka artykułów:

- *Porozumienie Ochrydzkie z 2001 r. w serbskich mediach* [w:] *Tożsamość narodowa w społeczeństwie multietnicznej Macedonii*, Kraków 2008, ss. 211-223
- *Kosowo w serbskich źródłach historycznych, wypowiedziach polityków i opiniach prasowych*, [w:] „Prace Komisji Środkoeuropejskiej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. XVII, red. J. Machnik i I. Stawowy-Kawka, Kraków 2009, ss. 123-142

- *Stanowisko serbskie wobec procesu tworzenia państwa macedońskiego w 1991 r.*, [w:] *Macedoński dyskurs niepodległościowy - historia - kultura - literatura - język - media*, Kraków 2011, ss. 223-233
- *Republika Serbii i Republika Serbska a Serbowie – sytuacja obecna i perspektywy*, [w:] *Bośnia i Hercegowina 15 lat po Dayton – przeszłość, teraźniejszość i przyszłość*, red. Sławomir Lucjan Szczesio, Łódź 2011, ss. 343-360
- *International Military and Police Missions to the Republic of Macedonia and Their Role In Stabilizing Macedonian-Albanian Relations*, [w:] *Politeja no 30/2014. Macedonia in 20th and 21st century. History, religion, culture, language, law, politics*, red. M. Korzeniewska-Wiszniowska, Kraków 2014, ss. 317-331
- *An outline of the relations between Bosnia and Herzegovina and the Republic of Macedonia at the first and the second decades of the 21st century*, [w:] *Македонија – Полска. Историја, култура, јазик, литература, медијуми*, red. Д. Ѓорѓиев, Б. Ристовска-Јосифовска, М. Кавка, Д. Поповска, Скопје 2015, ss. 59-76
- *Operacja "Oluja" i spory wokół jej interpretacji*, [w:] *Bałkany Zachodnie w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, red. A. Głowacki, S. L. Szczesio, Łódź 2015, ss. 361-397.

Czwarty obszar badawczy to charakterystyka relacji politycznych Republiki Serbii z Federacją Rosyjską oraz Unią Europejską. Relacje Serbii i Rosji postrzegane są w obu krajach jako tradycyjna przyjaźń, która ma wpływ na niektóre decyzje polityczne Belgradu a jednocześnie stanowi przedmiot kontrowersji nie tylko dla Unii Europejskiej, do przyłączenia której Serbia aspiruje, ale i w samej Serbii, w której Federacja Rosyjska od dekady rozwijała wpływy ekonomiczne. W tym kontekście równie specyficzne wydają się być relacje Serbii z UE, z którą Serbia posiada zaawansowane negocjacje akcesyjne. Specyfika wynika nie tylko z relacji serbsko-rosyjskich, ale i kwestii Kosowa, która jest silnie sprzężona z serbskim procesem negocjacyjnym. Zagadnieniom tym zostały poświęcone dwa teksty:

- *Serbia and the European Union at the beginning of the twenty first century (In the light of the Serbian media)*, [w:] "Politeja" 10/1, Kraków 2009, ss. 255-274
- *Charakter współczesnych relacji serbsko-rosyjskich*, [w:] *Międzycywilizacyjny dialog w świecie słowiańskim w XX i XXI wieku. Historia – religia – kultura – polityka*, Kraków 2012, ss. 265-278.

Treść ostatniego z artykułów była również przedstawiona w formie referatu na konferencji pt.: *Międzycywilizacyjny dialog w świecie słowiańskim*, 21-22 września 2011 r., Kraków, zaś kwestia relacji Serbii oraz UE poruszana była przez autorkę na konferencji pt.: *Balkany u progu zjednoczonej Europy*, 19 - 20 kwietnia 2007 r., Kraków oraz na międzynarodowym kongresie w Sofii: *The 11th International Congress of South East European Studies*, który odbył się w dniach 31. 08. – 4. 09. 2015 r. oraz krajowym kongresie politologów: *III ogólnopolski kongres politologii: Odśłony polityki*, 22-24. września 2015 r., Kraków.

Ostatni obszar badawczy, eksplorowany przez autorkę, dotyczy ewolucji sceny politycznej poszczególnych państw byłej Jugosławii w warunkach transformacji politycznej. Tematyka procesów transformacyjnych jest w przypadku Bałkanów niezwykle ciekawym zjawiskiem ze względu na fakt różnorodnych systemów politycznych, które powstały w sześciu (a nawet siedmiu, uwzględniając Kosowo jako niepodległe państwo) państwach powstałych w miejsce jednego, również pod względem nierównomiernego tempa procesu transformacji politycznych i gospodarczych, opóźnionej w niektórych państwach przez konflikty zbrojne, a także zróżnicowania wpływów zewnętrznych, rywalizujących w tym regionie (UE, Stany Zjednoczone, Federacja Rosyjska i Turcja). Problematyka związana z tym obszarem badań została poruszona na następujących konferencjach:

- *Przywództwo polityczne. Oczekiwania i wyzwania*, 10 i 11 marca 2009 r., Kielce
- *XIII Balcanicum. Imperium Osmańskie i Republika Turecka w dziejach Europy (w 600-lecie rocznicę nawiązania polsko-tureckich stosunków dyplomatycznych)*, 8-10 maja 2014, Poznań.

Tematyce tej została poświęcona monografia, będąca poprawioną i poszerzoną wersją pracy doktorskiej, pt. *Serbia pod rządami Slobodana Miloševicia. Serbska polityka wobec rozpadu Jugosławii w latach dziewięćdziesiątych XX w.*, WUJ, Kraków 2008 r.

Ten obszar badawczy stał się również podstawą projektu, dotyczącego analizy wyborów powszechnych w Bośni i Hercegowinie, które odbyły się w październiku 2014 r., w związku z którymi prowadzone były badania terenowe, zrealizowane dzięki dofinansowaniu Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ. Przy projekcie tym współpracował interdyscyplinarny zespół, na który składali się badacze reprezentujący różne ośrodki naukowe w Polsce, zaś zaowocowały one monografią w postaci raportu, wydaną w języku angielskim i w formie elektronicznej (*Bosnia and*

Herzegovina and its political kaleidoscope. General elections 2014: report, eds. M. Korzeniewska-Wiszniewska and A. Zdeb, Cracow 2015, ss. 138).

Ponadto, wymienić można następujące artykuły, dotyczące tego obszaru badawczego, opublikowane przez autorkę:

- *Serbska opozycja polityczna podczas wojen w byłej Jugosławii w latach 1991 - 1995* [w:] „Prace Komisji Środkoeuropejskiej Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. XVI, red. J. Machnik i I. Stawowy-Kawka, Kraków 2008, ss. 123-146

- *Zjawisko jugonostalgii w pierwszej dekadzie XXI w.*, [w:] *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej. Region Bałkański*, rok 7 (2009), część 2, wyd. Instytut Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie, Lublin 2009, ss. 11-31

- *Idea jugosłowiańska w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku*, [w:] „*Balcanica*”, t. XV, Poznań 2009, ss. 141-161.

Zgromadzone w toku kilkunastoletnich badań informacje i materiały zostały również wykorzystane w pracy dydaktycznej. Informacje z zakresu analizy ustrojów i systemów politycznych wykorzystane zostały w trakcie prowadzenia zajęć na kierunku Politologia i Stosunki Międzynarodowe (Transformacje polityczne w Europie, Transformacje polityczne w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej). Zagadnienia związane z problematyką następstw konfliktów na tle etnicznym, a także z funkcjonowaniem społeczności wielu religijnych i wielokulturowych oraz kwestia pamięci zbiorowej wykorzystywane są w prowadzeniu przedmiotów na kierunku: Bezpieczeństwo Narodowe (Problemy bezpieczeństwa Bałkanów w polityce Unii Europejskiej, Zagrożenia bezpieczeństwa na Bałkanach, Kulturowe i religijne uwarunkowania konfliktów międzynarodowych czy Ruchy separatystyczne na świecie) i Politologia (Etniczne i religijne problemy współczesnej Europy). Wypromowałam również kilkudziesięciu licencjatów, zaś od 10 lat recenzuję prace magisterskie oraz licencjackie. Szczegółowy wykaz prowadzonych zajęć został zamieszczony w załączniku nr 4.

Wyżej wymienione efekty badań wykorzystywane są również w działalności popularyzującej naukę w postaci udziału w różnych debatach eksperckich, podczas wykładów gościnnych, wygłaszanych poza uczelniami wyższymi oraz w działalności naukowej, wynikającej z przynależności do komisji naukowych.

Po podjęciu pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim wykonywałam również inne zadania, wynikające z piastowanych przeze mnie poniższych funkcji:

-2007-2012 - koordynator programu Erasmus w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ;

-2008-2012 - delegat do Rady Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ z ramienia pracowników niesamodzielných INPiSM UJ;

-2012-2016 - delegat do Rady Instytutu z ramienia pracowników niesamodzielných INPiSM UJ;

-od 2012 r. – Pełnomocnik Dziekana Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ ds. ewaluacji jakości kształcenia

- od 2015 r. – Sekretarz Komisji Rekrutacyjnej INPiSM UJ na studia III. stopnia.

